

Лесько Х. С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри французької філології
Львівського національного університету ім. Івана Франка

КОНОТАТИВНА ДОМІНАНТА ДЕМІНУТИВІВ ЗГІДНО КОНЦЕПЦІЇ АМАДО АЛОНСО (НА МАТЕРІАЛІ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню конотативної домінанти демінутивів згідно концепції А. Алонсо в іспанській мові, яка тісно пов'язана зі значенням об'єктивної зменшеності. Пестливість закладена у семантичному змісті демінутива. Денотативне та конотативне значення лексеми співіснують у мовленнєвій реалізації. Встановлення меж між денотацією і конотацією можливо тільки гносеологічно.

Демінутивність як семантико-стилістична універсалія на рівні морфеміки є інструментом експресивної та емотивно-оцінної функції мовлення. Функційно-прагматичне варіювання цього типу висловлення забезпечує вирішення стратегічних завдань комунікації. Контекст, пресупозиція та прагматичні цілі реалізують їхні функції. Вибір демінутивів як мовних засобів впливу на адресата визначається загальною лінгвопрагматичною спрямованістю на раціональну, емоційну чи обидві сфери людської свідомості і знаходить вираження в емотивно-оцінних маркованих / немаркованих одиницях. Компонентом лінгвопрагматики є суб'єктивно-модальне (оцінне) ставлення мовця до об'єкта вираження.

Демінутивність належить до універсально-типологічних явищ, оскільки у людській природі закладена потреба диференціювати ставлення до певної особи, предмета чи явища і висловлювати емоційно-експресивну оцінку. Демінутивність як семантико-стилістична універсалія на рівні морфеміки є інструментом експресивної та емотивно-оцінної функції мовлення. Корелятивність категорій оцінки, емотивності та експресивності реалізує лінгвопрагматичні можливості демінутивів у мовленні. У цьому випадку, вираження об'єктивної зменшеності не лише відходить на другий план, але й зовсім нівелюється у мовленні.

Таке трактування демінутивів, запропоноване А. Алонсо, стало революційним у 30-х рр. ХХ ст. в іспанському мовознавстві та викликало чимало лінгвістичних дискусій, проте дозволило побачити багатогранність даного лінгвістичного явища, його тісний зв'язок з лінгвопрагматикою.

Ключові слова: демінутив, конотація, оцінка, емотивність, експресивність, концептуальність.

Перехід до антропоцентричної парадигми, як провідної у сучасній науковій методології, спрямував численні дослідження мовних явищ у бік аналізу «людського фактора», співвідношення національної мови та культури, свідомості та позамовних реалій. Важливим об'єктом реалізації денотативних чи конотативних потенціалів є контекст. Аналіз лінгвопрагматичних можливостей демінутивів не випадковий, оскільки вони є яскравими засобами вираження оцінної-емотивної та експресивної смислів, ефективного впливу, переконання та заклик до дій.

Дослідження демінутивної лексики у романських мовах має давні традиції та є одним з пріоритетних напрямків лексикології. Існує дві групи дослідників з відмінними точками зору щодо функційної природи демінутивів:

– емотивісти вважають первинною емоцією як своєрідну реакцію на події та детермінант оцінки, і відносять ці суфікси до категорії суб'єктивної оцінки. Вони розглядають демінутиви не з точки зору об'єктивно властивих їм значень, а у світлі факторів, що передують мовленню: мета вираження, мовленнєва ситуація, інтонація, навіть настрій мовця. Вживання суфіксів зменшувальності – це передусім важливий лінгвопрагматичний феномен спілкування.

– об'єктивісти вважають архетипом емоцій раціональне начало і стверджують, що емоції залежать від експліцитних чи імпліцитних суджень, від навколишнього стану речей. На їхню думку, демінутивні суфікси становлять ядро категорії кількості.

Актуальність статті зумовлено потребою аналізу функціонування демінутивів в рамках взаємодії мови, людини і культури; необхідністю описати їхній конотативний потенціал та визначити його місце в корелятивній площині об'єктивності – суб'єктивності. За основу дослідження взято положення, запропоновані А. Алонсо, як такі, що поставили під сумнів традиційне трактування демінутивів та викликали чималий інтерес до їхньої емотивно-оцінної природи.

Об'єктом дослідження є слова з демінутивними суфіксами в іспанській мові.

Предметом дослідження є конотативні характеристики демінутивних похідних, їхня оцінної-емотивна природа.

Слід сказати, що до середини 30-х рр. ХХ ст. в іспанському мовознавстві увага акцентується на денотативному характері демінутивів, як засобів вираження об'єктивної зменшеності. Проте з появою у 1935 р. праці А. Алонсо «Поняття, емоція, дія та фантазія демінутивів» відбувається злам у системі поглядів на їхню семантичну природу. Основною темою аналізу демінутивної лексики стає виявлення когнітивних чинників продуктивної семантизації. Дослідник наголошує на первинності та домінуванні конотації. На його думку, зменшувальна функція не є базовою ні в синхронному, ні в діахронному аспектах. Конотативний компонент у структурі змісту демінутивної одиниці є її фундаментальною характеристикою. Згідно з А. Алонсо, якщо основним значенням є все-таки зменшеність, то її виражають за допомогою інших аналітичних засобів: *una cajita pequeña, una cosita de nada* [1].

Цей новий погляд на семантичну природу демінутивних суфіксів спричиняє відхід від традиційної інтерпретації, згідно

з якою їхнє основне значення – об’єктивна демінутивізація ознак об’єкта вираження. Це викликає наукову полеміку, у якій беруть участь такі відомі лінгвісти, як Ф. Монхе «Демінутиви в іспанській мові» (F. Monge “Los diminutivos en español”) [2], Х. Монтес Хірально «Функції демінутива в іспанській мові: есе класифікацій» (J. Montes Giraldo “Funciones del diminutivo en español: ensayo de clasificación”) [3], Ф. Нанес Фернандес «Демінутив. Історія та функції у класичній і сучасній іспанській мові» (F. Nández Fernández “El diminutivo. Historia y funciones en el español clásico y moderno”) [4], Ф. Гонсалес Ойе (González Ollé F. Los sufijos diminutivos en castellano medieval) [5], А. Сулуага Оспіна «Функції демінутивів в іспанській мові» (A. Zuluaga Ospina “La función del diminutivo en español”) [6]. Проблема дослідження первинної природи демінутивів свідчить про їхню багатовекторність та поліаспектність у системі мови та мовленні. Науковці сходяться у своїх поглядах на тому, що, якщо семантична структура мови поєднує дві семи – «оцінну» та «денотативну», тоді твірна основа або контекст визначають домінування однієї з них.

А. Алонсо, в свою чергу, визнає денотативну природу демінутивів, проте вважає, «що вона нечасто активізується в усному та письмовому мовленні, і будь-яка оповідь переконує читача, що їх вживання відповідає передусім емоційній та репрезентативній сферам. Оцінна конотація є константою та домінантою семантичної структури будь-якої демінутивної похідної».

А. Алонсо застосовує *психологічний принцип* класифікації функцій демінутивних деривативів. На його думку, система конотацій демінутивів великою мірою залежить від фантазії та емоції мовця. Найважливішою функцією є *активна*, що полягає у здатності впливати на реципієнта з метою досягнути бажаний перлокутивний ефект.

А. Алонсо розробляє умовну класифікацію значень зменшувальних похідних за семантико-прагматичними та психологічними критеріями:

- до названого об’єкта → концептуальні;
- до співрозмовника → афективно-активні; емоційні; естетичні; синтагматичні; демінутиви ввічливості; інтимно-еротичні;
- до двох одночасно → репрезентативно-красномовні.

Психологічний аспект є домінантою дослідження А. Алонсо. *Гетерогенність смислів* демінутива розкриває широкий спектр смислової категоризації. Суб’єктивна оцінка може виражати деспективність та пестливість. Автор пояснює цю семантичну поліаспектність корелятивним типом зв’язку між емоцією та фантазією мовця.

Концептуальний демінутив. А. Алонсо вважає, що денотативне значення не є логічним відображенням якостей об’єкта, а результатом суб’єктивного бачення. Сема зменшеності завжди синтезує конотацію. Семантичне наповнення суфіксальних похідних залежить від уявного відображення певного явища дійсності, поняття. Демінутив виражає зменшення ознак крізь призму індивідуального сприйняття. Таким чином, автор ставить під сумнів існування денотативного демінутива у чистому виді.

Синтагматичний демінутив. Він реалізує імпліцитне суб’єктивне відношення адресанта до суб’єкта мовлення у реченні, що містить інформацію про об’єктивну дійсність. Автор вживає демінутивну похідну в якості стилістичного інструменту впливу на емоції реципієнта. Проте контекст зда-

тен обмежити семантичний спектр і тим самим нівелювати смислову дифузність. Мовленнєва ситуація експлікує авторські інтенції та визначає прагматичне спрямування висловлення.

Естетично-оцінний демінутив. При його використанні переважає інтелектуальний аспект фантазії над емоційним. Мовець споглядає та одночасно оцінює предмет.

Демінутивні суфіксальні похідні, призначені для задоволення інтенціональних запитів, А. Алонсо класифікує на *афективні* та *активні*. Вживання афективних слів характерне для художнього стилю, натомість поява активних демінутивів спостерігається в усному мовленні з метою викликати певні психічні зрушення у свідомості чи поведінці адресата. На думку А. Алонсо, задля ефективності досягнення бажаного результату, мовець може вдаватися до ілокутивного акту. Жести та міміка часто є індикаторами суб’єктивної домінанти у семантиці слова, сприяють її розкодуванню та посилюють експресію.

Роль каталізаторів зворотньої реакції у міжособистісних відносинах «адресант ↔ адресат», згідно з А. Алонсо, відіграють *демінутивні лексеми ввічливості*. Активно-емоційні за своєю природою, вони мають за мету вплинути на психологічний стан реципієнта. Продуктивність вживання демінутивів ввічливості у мовленні очевидна, адже вони нівелюють категоричність наказового способу. Адресат використовує їх як стилістичний засіб маніпуляції свідомістю слухача. Часто інтенсифікація ефективності перлокуції реалізується при додатковій активізації паралігвальних засобів (інтонація, міміка чи жести) або ж факультативних вербальних одиниць (звертання-гоноративи, формули соціального етикету).

Красномовні демінутивні похідні у концепції дослідника з’являються у зв’язку з неспроможністю концептуального мислення відтворити семантико-когнітивні властивості предмета вираження. Мета вживання цього стилістичного засобу полягає у виділенні ідейного смислу позначуваного, що засвідчує перевагу уявного над емоційним.

Одже, згідно А. Алонсо, фантазії та емоції є єдиним процесом, у якому залежно від позамовних чинників спостерігається домінування одного з компонентів. Демінутиви, як результат фантазії мовця, посилюють емоційний вплив повідомлення та репрезентують широкий спектр авторських оцінок: від емоційно-позитивних до зневажливо-негативних. Принцип опису демінутивних суфіксів як носіїв емоційно-оцінної інформації наводить подальші дослідження у річище когнітивних чинників семантизації та сприяє прагматико-функціональному аналізу їхньої природи.

Дослідження А. Алонсо розглядаємо з точки зору стилістики – науки, яка аналізує конотативні складові «не індивідуального стилю мовлення, а того змісту мови, який розуміють та переживають мовці».

Важливим компонентом семантичної структури демінутивів та аугментативів, який нарошується на їхнє квантитативне значення, є *конотація*. Якщо *денотативний компонент* є частиною значення знаку, що відображає в узагальненій формі предмети і явища об’єктивної реальності, то *конотативний компонент* характеризує ситуацію спілкування, відношення до предмета мовлення і включає *експресивний, емоційний і оцінний* елементи. Конотація накладається на предметно-логічний семантичний зміст основної інформації. Конотативні смисли модифікуються зі зміною культурного тла, можуть бути відмінними у різних культурно-соціальних середовищах, іноді

представляти індивідуально-психологічну специфіку автора. Конотація як стилістичний компонент описує *емотивно-оцінне* та *експресивне* навантаження мовної одиниці.

Оцінний компонент може бути виокремлений як у денотативній, так і в конотативній частині семантики. Залежно від критерію, що береться за основу, розрізняють *об'єктивну* (сукупний досвід емоційного сприйняття носіїв мови) та *суб'єктивну* оцінку (позитивне / негативне ставлення до предмета мовлення). *Суб'єктивна оцінка* є категорією словотвірного типу, тому що всі різновиди її значення реалізують словотвірні засоби для досягнення емоційно-експресивного забарвлення висловлення. Через них виражаються смисли супровідних предикатів базових структур: кількісні, що співвідносяться з прикметниками *малий, великий*, і тісно пов'язані з ними оцінні значення, *суб'єктивна позитивна / негативна оцінка*, а також значення інтенсивності та збірності [7, с. 195; 8, с. 58; 9, с. 111].

Розшарування емоцій за оцінкою на *позитивні* та *негативні* здійснюється ще на першому етапі їх виникнення – при появі афективної чуттєвості. Категорія оцінки входить у корелятивні зв'язки з емоціями тоді, коли їхні параметри збігаються: «приємне – добре», «неприємне – погане» [10, с. 35; 11, с. 34; 12, с. 549]. Це дає право говорити про *емоційну оцінку*, яка виявляється не як логічне судження, а як відчуття, почуття, емоція мовця. Емоції утворюють частину семантичного значення мовних одиниць, а емоційне забарвлення створюється завдяки нашаруванню смислових відтінків.

Експресія ж задана переважно як засіб впливу на адресата, коли автор цілеспрямовано добирає певні мовні засоби. Емоційність висловлення завжди пов'язана з реалізацією оцінки, тоді як експресивність частіше – з інтелектуальним наміром переконати в чомусь адресата.

Вибір демінутивів / аугментативів як мовних засобів впливу на адресата визначається загальною прагматичною спрямованістю на раціональну, емоційну чи обидві сфери людської свідомості і знаходить вираження в емотивно-оцінних маркованих / немаркованих одиницях. Компонентом лігвопрагматики є суб'єктивно-модальне (оцінне) ставлення мовця до об'єкта вираження.

Якщо контекстуальна структура монеми поєднує дві семи – «денотативну» та «конотативну», тоді домінування однієї з них визначають твiрна основа або контекстуальна ситуація. Чимало романських лінгвістів погоджуються, що конотативні значення демінутивів активізуються та переважають у розмовному мовленні, денотативні – в мові [13, с. 192; 14, с. 189].

Висновки. Значення об'єктивної зменшеності тісно пов'язане з суб'єктивною оцінкою. Пестливість закладена у семантичному змісті демінутива. Денотативні та конотативні семи співіснують у мовленнєвій реалізації. Встановлення межі між денотацією і конотацією можливо тільки гносеологічно.

Отже, семи об'єктивної зменшеності і суб'єктивної оцінки є константними для іспанського демінутива. Демінутивні суфікси, первинним значенням яких було об'єктивне зменшення ознак, сьогодні охоплюють широку семантичну площину та створюють емоційно-експресивну тональність повідомлення. Їхня парадигматична валентність часто пов'язана з низкою прагматичних функцій, що створює ґрунт для подальших досліджень демінутивів в контексті лігвопрагматики, когнітивістики та культурології, зокрема.

Література:

1. Alonso A. Noción, emoción, acción y fantasía en los diminutivos / Amado Alonso // Estudios lingüísticos. Temas españoles. Madrid, 1961. P. 195–229.
2. Monge F. Los diminutivos en español / Félix Monge // Actes du XIème Congrès International de linguistique et philologie romanes. Paris, 1965. P. 137–147.
3. Montes Giraldo J. J. Funciones del diminutivo en español: ensayo de clasificación / José Joaquín Montes Giraldo // Thesaurus : boletín del Instituto Caro y Cuervo, T. 27. 1972. P. 38–71.
4. Nañez Fernández E. El diminutivo. Historia y funciones en el español clásico y moderno / Emilio Nañez Fernández. Madrid, 1973. 458 p.
5. González Ollé F. Los sufijos diminutivos en castellano medieval / Fernando González Ollé // Revista de Filología Española, Anejo LXXV. Madrid, 1962. P. 32–47.
6. Zuluaga Ospina A. La función del diminutivo en español / Alberto Zuluaga Ospina // Boletín Instituto Caro y Cuervo, 25. 1970. P. 23–48.
7. Hummel M. Para la lingüística de vuestro diminutivo : los diminutivos como apreciativos / Martín Hummel // Anuario de Estudios Filológicos, XX. – Extremadura 1997. P. 191–210.
8. Lázaro Mora F. La derivación apreciativa / Fernando Lázaro Mora // Gramática descriptiva de la lengua española. Madrid : Real Academia Española / Espasa Calpe, 1999. Vol. 3. P. 54–68.
9. Wagner M. L. El sufijo hispanoamericano -ico para denotar defectos físicos y morales / Max Leopold Wagner // Nueva Revista de Filología Hispánica, 4. 1950. P. 105–114.
10. Dressler W. U. Elements of Morphopragmatics. Diminutives and Intensifiers in Italian, German and Other Languages / Wolfgang U. Dressler, L. Merlini // J. Verschueren (eds.), Levels of Linguistic Adaptation. Amsterdam : John Benjamins. 1991. P. 33–51.
11. Gooch A. Diminutive, Augmentative and Pejorative Suffixes in Modern Spanish / Antony Gooch. Oxford, 1967. 303 p.
12. Jurafsky D. Universal tendencies in the semantics of the diminutive / Daniel Jurafsky // Language, Vol. 72. N 3. P. 533–578.
13. Coseriu E. Lecciones de lingüística general / Eugenio Coseriu. Madrid : Gredos, 1986. 354 p.
14. Fernández Ramírez S. A propósito de los diminutivos españoles / Salvador Fernández Ramírez // La nueva gramática española. El camino hacia el Esbozo. Madrid, 1987. P. 185–192.

Lesko Kh. Connotative dominant of diminutives according to the A. Alonso's concept (based on material in Spanish)

Summary. The article examines the connotative dominant of diminutives according to the concept of A. Alonso in the Spanish language, which is closely related to the meaning of objective diminutiveness. Affection is embedded in the semantic structure of the diminutive. The denotative and connotative meaning coexist in speech. Establishing the boundary between denotation and connotation is possible only epistemologically.

Category of diminutiveness, as a semantic and stylistic universal at the level of morphemics, is a tool of the expressive and emotive-evaluative function of speech. The functional and pragmatic variation of this type of expression ensures the solution of strategic communication tasks. Context, presupposition and pragmatic goals realize their functions. The choice of diminutives as linguistic way of influence is determined by the general pragmatic focus on the rational, emotional or both spheres of human consciousness and is expressed in emotionally and evaluative marked / unmarked lexemes. A component of Linguopragmatics is the speaker's subjective (evaluative) attitude towards the object of expression.

Diminutiveness belongs to universal and typological phenomenon since human nature has a need to differentiate the attitude towards a certain person, object or situation and to express an emotional and expressive assessment. Diminutiveness as a semantic and stylistic language universal at the level of morphemics is a tool of the expressive and emotive-evaluative function of speech. The correlativeness of the categories of evaluation, emotionality and expressiveness realizes the linguopragmatic possibilities of diminutives in speech.

In this case, the expression of objective diminution not only recedes into the background, but is completely leveled out in speech.

This interpretation of diminutives, proposed by A. Alonso, became revolutionary in 1930 in Spanish linguistics and caused a lot of linguistic discussions, but allowed to see the multifacetedness of this linguistic phenomenon, its close connection with linguopragmatics.

Key words: diminutive, connotation, evaluation, emotionality, expressiveness, conceptuality.